различные языковые и стилистические средства выразительности. Исследование завершается обсуждением потенциальных преимуществ культурологического подхода к анализу речевого поведения с целью дать более полное понимание важных аспектов языка и национального образа мышления.

Ключевые слова: разговор-конфликт, речевой акт проклятий, национальное речевое поведение, коммуникативная функция, выразительные средства.

УДК 811.161.2’367.32

Телеки Марія Михайлівна
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри іноземної мови, Буковинський
державний медичний університет

ВИРАЖЕННЯ СЕМАНТИКИ ЗАБОРОНИ В ПИСЕМНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

У статті висвітлено вживання семантики заборони в писемному спілкуванні. Розглянуто заборону як самостійний семантичний тип спонукання в системі інших спонукальних значень, що функціонує у писемній комунікації, експліцитні та імпліцитні засоби вираження значення заборони у різних ситуаціях спілкування.

Ключові слова: *заборона, писемна комунікація, волевиявлення в інтересах адресанта, експліцитність, імпліцитність, перформатив.*

Сучасні лінгвістичні дослідження охоплюють широке коло значень різних типів висловлень. Мовленнєва діяльність осіб, які беруть участь у спілкуванні, їхні наміри розглядаються з боку комунікативного, соціолінгвістичного та прагмалінгвістичного аспектів. Опис мовних явищ висвітлюється не тільки на структурному, але й функціональному рівнях. Реалізація прагматичної функції мови втілюється у директивних та спонукальних висловленнях, що відображають волюнтативні відношення між учасниками спілкування, мовних засобах вираження намірів мовців у процесі мовленнєвого спілкування.

У праці піддається дослідженню заборона як самостійний семантичний тип спонукання, що функціонує у писемній комунікації. У розвідці використовується комунікативно-прагмалінгвістичний підхід, який доповнюється соціолінгвістичним, оскільки прагмалінгвістика відштовхується в першу чергу від тексту, а «соціолінгвістика вбачає аналіз умов спілкування як вихідного моменту дослідження» [9, 135].

Основним категоріям сучасної прагмалінгвістики, вивченню проблем прагматичного ефекту й результативності висловлень у ситуаціях спілкування присвячені дослідження Дж. Л. Остіна, Дж. Р. Серля, Т. А. ван Дейка, Н. Д. Арутюнової, В. Г. Гака, Г. В. Колшанського, О. В. Падучевої, Г. Г. Почепцова, Ф. С. Бацевича та ін. [19, 15]. Мовознавці розглядають висловлення як спосіб досягнення адресантом мовлення конкретної мети та вербального управління людською поведінкою у певних мовленнєвих актах, що слугують засобом мовленнєвої дії, впливу на учасників спілкування. З цього погляду інтерес викликають висловлення зі значенням заборони, що є директивними типами волевиявлення і найбільш орієнтованими на адресата.

Варто зазначити, що для визначення волевиявлення у зарубіжній та вітчизняній лінгвістиці використовують два терміни: «імператив» і «спонукання». Термін «імператив» переважно трактують як мовленнєвий акт, функціонально-семантичну категорію чи дієслівну форму.

Імперативні висловлювання традиційно пояснюють як такі, що безпосередньо звернені до адресата і виражають спонукання адресанта до вчинення / невчинення дії [21, 5, 11, 14, 20, 22, 23]. Це поширене визначення доповнюється думкою, що «імперативні висловлення передбачають дію, виконання якої залежить від волі адресата, іншими словами – це цілеспрямована дія» [11, 29]. Імперативні висловлення припускають діалогічну ситуацію спілкування, де співрозмовники стають учасниками мовленнєвого (усного чи писемного) акту.

Функціонування форм імператива визначається із загального значення повинності / необхідності й має значення наказу, вимоги, спонукання в ролі значення основного, але такого, яке передбачає певний вид комунікативної ситуації – поради, побажання, прохання, наказу, вимоги, розпорядження, заборони,

© Телеки М.М., 2014

застереження, погрози, заклику тощо [22, 8]. Вираження імперативних форм дієслова супроводжується спонукальною інтонацією й реалізується у директивному типі речення. За спостереженнями В.Д. Шинкарука, директиви зі значенням заборони використовується у директивних реченнях з інтонацією із спадним тоном і підсиленим наголосом на голосній центру [23, 100-101].

Визначенню статусу імператива в граматичній системі української мови з урахуванням функціонально-семантичних особливостей наказового способу: з'ясуванню специфіки семантики імператива, особливостей побудови парадигми наказового способу, своєрідності семантико- та функціонально-синтаксичної структур імперативного речення присвячено дослідження О. Л. Даскалюк. У праці описано диференційні семи імператива, зокрема, сема «волевиявлення» трактується як обов'язковий компонент семантики імператива, що фіксує ситуацію вольового впливу на адресата мовлення ініціатором внесення змін – мовцем [5].

Термін «спонукання» використовують у широкому розумінні як мовленнєву дію, що спричинює дію іншої особи [14, 95].

Граматичні та лексико-граматичні засоби української мови, що реалізують спонукальну функцію для виконання / невиконання певної дії, описували лінгвісти І. Р. Вихованець, О. К. Безпояско, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський, А. П. Загнітко, Л. В. Бережан, С. В. Мясоєдова, О. В. Нарушевич-Васильєва та ін. [4, 1, 7, 2, 12, 13].

Різноманітними є семантичні інтерпретації директивних і спонукальних висловлень та класифікації конкретних значень (різновидів) спонукання.

В. С. Храковський, А. П. Володін до числа спонукальних висловлень відносять наказ, вимогу, заборону, прохання, пораду і пропозицію, для яких є типовими жорсткі лексичні чи конструктивні умови їхнього оформлення. В основі акту заборони, на думку авторів, лежить спонукання до нездійснення певної дії, заклик утриматися від здійснення прогнозованої адресантом, але реально неіснуючої дії або ж спонукання до припинення дії, що вже здійснилася. Такими способами впливу є заборона-превентив та заборона-прохібітив [21, 147-149].

О. В. Нарушевич-Васильєва, розглядаючи прагмалінгвістичний аспект категорії спонукальності, вважає, що заборону через інтенсивність волевиявлення слід віднести до категоричного спонукання [13, 7].

Російський мовознавець О. О. Романов мовленнєві дії поділяє на 14 типів, відносячи приписи і заборони до класу інструктивів [9, 135].

Дослідники соціальних категорій модусу стверджують, що модуси зі значенням заборони уживаються в інтересах адресанта, каузована дія пов'язана з впливом суб'єкта на об'єкт і супроводжується закликом до адресата не вчиняти певну дію [20, 75].

З огляду статусних взаємин В.І. Карасик поділяє мовленнєві акти на статусно-марковані і статусно-нейтральні. До статусно-маркованих учений зараховує ін'юнктиви (накази, вимоги), реквестиви (прохання, моління), інструктиви (приписи, заборони) [9, 119].

За судженням В.Г. Куликової, різний соціальний та рольовий статус комунікантів зумовлює появу асиметричних відносин між ними. Залежність адресата від мовця, а також об'єктивна необхідність конкретної дії призводить у мовленнєвому акті заборони до обов'язкового виконання дії адресатом [10].

Мовні засоби вираження семантики заборони детально описала О. В. Сарайкіна, яка виділяє чотири різновиди заборони: один функціонує в усній / писемній, інші три – в усній комунікації.

Заборона-регулятив функціонує в умовах офіційного конвенційного усного / писемного спілкування, коли адресант і адресат максимально дистанційовані один від одного (адресант представляє адміністративний орган, адресат – узагальнений). Потенційний адресат може бути виражений імпліцитно або не висвітлюватися у висловленні зовсім. Мовні засоби – нейтральні, експліцитні і максимально категоричні.

В усній міжособистісній та груповій неофіційній комунікації вживається заборона-превентив. Адресанти знайомі між собою, тому цей різновид заборони характеризується безпосередньою адресованістю. Мовні засоби відображають високий ступінь категоричності.

При контактному способі взаємодії учасників спілкування в усній міжособистісній та груповій неофіційній комунікації реалізується заборона-констатив. Вказівка на адресат може бути необов'язковою. Мовні засоби: регулятивна заборона-констатив є максимально категоричною, пом'якшена форма вираження властива інформативній забороні-констативу.

Заборона-коректив відтворюється в міжособистісному усному офіційному та неофіційному спілкуванні при контактному способі взаємодії учасників спілкування: адресант займає сильну

позицію, адресат – слабку. Мовні засоби – експліцитний спосіб вияву, оцінка, експресивність, різний ступінь категоричності [18, 5].

Забороняти – значить вимагати не виконувати дію. Відмінність заборони від вимоги полягає в тому, що у вимозі не враховується психологічний стан, емоційність адресанта й адресата, тоді як заборона має на меті вплинути на отримувача повідомлення щодо невчинення ним певної дії, забороненої адресантом.

Кожен мовленнєвий акт визначається цілим комплексом чинників. Виконання заборони залежить від ситуації спілкування, ступеня інтенсивності волевиявлення, авторитетності джерела спонукання, ставлення адресата до дії; ступеня зацікавленості адресантів у вчинені / не вчиненні дії.

Писемна комунікація переважно передбачає спілкування двох осіб: того, хто адресує висловлення – адресанта та того, хто його отримує – адресата. Писемне спілкування – це епістолярний текст, основною функцією якого є інформативність, повідомлення у процесі опосередкованого спілкування, віддзеркалення ставлення адресанта до себе, адресата і «третіх» осіб, про яких згадує автор листа. Вони вступають в особистісні контакти як носії певних соціальних цінностей, реалізують свої комунікативні та прагматичні наміри і досягають у спілкуванні ілокутивної мети [20, 24].

Темпоральна й просторова відмежованість адресантів зумовлює мовленнєву поведінку автора. Композиційні й змістові особливості листа змушують адресанта дотримуватись етичних норм: пряме спонукання до вчинення / не вчинення дії може призвести до розмикання контакту.

У досліджені використані приклади вираження семантики заборони у писемній комунікації та мовні засоби її вираження, що використовувались в епістолярних тестах українських письменників та поетів XIX-XX ст.

Сприйняття висловлень як тих або тих директивних чи спонукальних мовленнєвих актів в епістолярії ґрунтується на процесі, що включає використання різних видів контекстуальної інформації. «Необхідна інтерпретація, зрештою, визначається широким комунікативним контекстом, що створюється сукупністю підпорядкованих йому контекстів: лінгвістичного, паралінгвістичного, ситуативного, контексту культури і психолінгвістичного контексту» [13, 12].

Значення заборони може виявлятися у ситуаціях спілкування, які мають різні характеристики: інформованість адресата / неінформованість адресата, офіційність / неофіційність спілкування, констативна / перформаративна ситуація, експліцитна / імпліцитна перформативність, ставлення адресанта / адресата до дії, ситуація несиметрична, обставини неофіційні; статусна репрезентація – взаємини рівний / нерівному / ситуація симетрична, обставини офіційні / неофіційні; статусна репрезентація – взаємини рівний / рівному.

Мотиви й цілі здійснення волевиявлення в інтересах адресанта спонукають його відбирати і комбінувати мовні засоби вираження значення заборони відповідно до ситуації спілкування.

У комунікативно-функціональному плані висловлення є перформативними. «Перформативна функція висловлень виявляється як результат конкретної комунікативної дії, спрямованої на зміну взаємин, які склалися між мовцем і тим, хто його слухає до моменту мовлення (здійснення комунікативної дії)» [3, 89].

Зміст прагматичного висловлення передбачає врахування не тільки експліцитної інформації, але й інформації імпліцитної, яка безпосередньо співвідноситься з подією, чинником адресата, ситуацією.

У експліцитній ситуації засобом вираження заборони є перформоративи та їхні трансформи – дієслівні та іменні перформативи.

Якщо адресат не володіє певною інформацією, для висловлення заборони адресант використовує так звані «сильні перформативи», «вимова яких спричиняє соціальні, юридичні чи буденні наслідки» [6, 197]. Адресант надсилає повідомлення, в якому має намір заперечити виконання ним певної дії, яку йому присвоюють. Метою такого вчинку є припинення або скасування дії, яка передбачається автором мовлення. Заборона у перформативній ситуації передається конструкцією *я накладу veto,* напр.: «*Бабу Параску» подав до цензури не я, а один добродій – для популярного видання, як-от, приміром «Кайдашева сім'я» харківська. Якщо це видання, то я накладу на його своє veto* (Іван Нечуй-Левицький до П. Стебницького, 21 лютого 1899 р.). Заборона може здійснюватися третіми особами, які не беруть участі у спілкуванні. Про мотиви та цілі особи сповіщає адресант, напр.: *А після тієї слави Карий і наклав veto* (М. Кропивницький до Б. Д.Грінченка, 17 січня 1897 р.).

Заборона функціонує у міжособистісній комунікації, виявляючи безпосередню адресованість [18]. Адресантом констатується волевиявлення адресата у ситуації ситуативної нерівності, коли автор звернення просить вибачення в адресата [9, 143], напр.: *Так, я знаю, Ви заборонили мені писати Вам, і все ж – вибачте мені – я не можу утриматись від спокуси потурбувати Вас ще одним, може, останнім листом* (І. Франко до О. М. Рошкевич, 30 жовтня 1875 р.). Висловлення супроводжується етикетними формулами, що підкреслює ситуативну нерівність і дозволяє встановити межі

комунікативної дистанції, цим даючи можливість учасникам спілкування зберегти повагу «в умовах контакту представників різних соціальних груп чи недостатньо знайомих людей» [9, 90].

Ситуативна нерівність може співпадати з ситуацією соціальної нерівності [9, 144]. Так, у стандартній офіційній ситуації спілкування стосунки «лікар – пацієнт» позначаються по лінії рівний / нерівному, оскільки статус лікаря є вищим за статусом пацієнта [9, 145]. Їхні взаємини є нормативними, санкціонованими суспільством: лікар має право вимагати від особи невиконання чи припинення дій, які шкодять її здоров'ю. Волюнтативна дія представлена формою інфінітива. Різновид спонукання у висловленні експліцитно виражається лексичним значенням перформативного дієслова *заборонити*, яке стає експресивним центром висловлення [13, 7-8], напр.: *Лікарі знайшли, окрім інфлуенції, нервне переутомленіє і заборонили на який час умственне напряженіє. Сміховисько! Заборонити умственне напряженіє – чи можлива ж річ?* (М. Кропивницький до Б. Д. Грінченка, 17 січня 1897 р.). Ставлення адресата до заборони супроводжується окличним та питальним реченнями, які відбивають його емоційне негативне ставлення до виконання дії.

Іменним перформативом *«заборона»* – спеціалізованим засобом вираження заборони – послуговується автор листа в неофіційній ситуації. Адресант висловлює своє ставлення до дії, яка, можливо, вже вчинена третіми особами, яких учасники спілкування знають, напр.: *... з віршами в мене зле; тільки побачать віршований текст – то й забирають. Я вже підозрюю – чи нема якої постанови про заборону римувати* (В. Стус до мами і сестри, 9 лютого 1981 р.). Уживанням заперечної форми питальної конструкції *чи нема якої постанови про заборону*, яка менше детермінує майбутню ситуацію [13, 9], адресант прагне отримати негативну відповідь.

Висловлення, в яких використані перформаративні трансформи дієслова *забороняти*, рівнозначні дії. Вони завжди направлені на адресата, розраховані на певну реакцію з його боку і висвітлюють намір мовця координувати комунікативні контакти, привернути увагу до деякої інформації для розвитку подальшої взаємодії з тим, кому адресується висловлення, спонукати його до здійснення якогось вчинку з метою змінити стан справ в інтересах адресанта [17], напр.: *Коли вони вдадуться до Главного управления по делам печати, то таки не тільки заборонять «Лихі люди», а й до других видань моїх творів будуть і геть-то додивлятись* (М. Коцюбинський до В. Гнатюка, 18 липня 1900 р.).

Констатація здійсненого волевиявлення офіційної особи (адміністративних інститутів), що володіють статусами, які дають їм право на спонукання [23, 100], віддзеркалюється у безособовій предикативній формі дієслова на *-но: заборонено (запрещено)* [13, 7], напр.: *Чув від проф. Грушевського, що Вам зовсім заборонено вертати до Росії* (І. Франко до В. М. Доманицького, 28 січня 1908 р.); *Я страшно мучуся, бо мені запрещено писать и рисовать* (Т. Шевченко до А. І. Лизогуба, 22 жовтня 1847 р.).

До імпліцитних засобів репрезентації заборони належать різні неспецифічні синтаксичні конструкції, для яких є характерним вираження імпліцитності не тільки у формі категоричного спонукання, але й віддзеркалення волевиявлення у змісті висловлення. У таких висловленнях спонукання передане найбільш приховано: їхнє прагматичне значення можна визначити лише з урахуванням ситуації або контексту комунікації [13, 8]. Мовець може заборонити вчинення уже здійснюючої дії [8, 527] у ситуації інформованості адресата про стан справ адресанта, що є констатацією небажаного для нього чинника, який може бути усунений адресатом [13, 10]. Висловлення утворюється за допомогою прохібітивного речення з дієсловом наказового способу теперішнього часу у формі 2-ї особи однини чи множини, напр.: *Такі не друкуйте* (О. Кобилянська до Осипа Маковея, 7 грудня 1898 р.).

У деяких імпліцитних ситуаціях волевиявлення в інтересах адресанта до невчинення дії адресантом може перетинатися з іншими різновидами спонукання, напр.: *Ти єдина людина, якій я пишу. Не говори про мій стан Колі. Просто поклонись йому* (О. Довженко до І. О. Соколянського, грудень 1932 р.). Висловлення з прохібітивним реченням можна трактувати одночасно і як заборону, і як прохання, і як наказ.

Спілкування у констативній ситуації передбачає отримання адресантом інформації про заборону з метою узгодження дій. Заборона має пом'якшену форму і відображається за допомогою модального предикатива *не можна* [18], напр.: *Гнітять іспанські події і хотілось би бути на Україні ... А як не можна, то ти б при першій нагоді повинна бути там* (Остап Вишня до В. О. Маслюченко, 13 листопада 1936 р.).

При поєднанні імпліцитного вираження заборони з експліцитним посилюється вираження заборони, напр.: *У відповідь рація: «Объявите П. М. Г[убенко], что он должен находиться там, где он есть». Отже, це «дипломатична» заборона писати* (Остап Вишня до В. О. Маслюченко, 31 грудня 1935 р.).

У нестандартизованих нечастотних ситуаціях невиконання дії адресатом виявляється у висловленнях-натяках, що відтворюють значення заборони. Подібні висловлення мають високий ступінь прихованості [13, 10] і експлікуються у номінації особи, яка володіє правом забороняти – цензор, або інституції, що відповідає за цензуру, напр.: *За «Глитая» написав у Київ до Лисенка, щоб він перш спитав у*

цензора, чи пропустить до друку без переробу й додатків (М. Кропивницький до П. М. Карпинського, 7 березня 1885 р.); *Вп'ять у нас вельми гостра цензура, бо не токмо що всі за границею печатані книги лежать по році і по більше у цензурі – то саме діється з книгами, приходящими з угорських країн* (І. Вагилевський до М.О. Максимовича, 7 березня 1837 р.).

При поєднанні імпліцитного вираження заборони з експліцитним посилюється вираження заборони, напр.: *У відповідь рація: «Объявите П.М. Г[убенко], что он должен находиться там, где он есть». Отже, це «дипломатична» заборона писати* (Остап Вишня до В. О. Маслюченко, 31 грудня 1935 р.).

Аналіз фактичного матеріалу свідчить про те, що вираження заборони у писемній комунікації функціонує як самостійний тип спонукання в системі інших спонукальних значень, що функціонує у писемній комунікації. У контексті висловлення відпра́вник заборони здійснює, як правило, волюнтативну дію на користь адресанта.

Заборона як різновид директивних чи спонукальних висловлень в епістолярії діє у двох основних виявах: 1) експліцитно, коли передбачають автора спонукання – адресанта, виконавця спонукання – адресата; 2) імпліцитно, коли у спілкуванні беруть участь автор спонукання – адресант, особа-інформатор повідомлення про предмет заборони, адресат – потенційний виконавець волюнтативної дії.

Семантика заборони реалізується різнорівневими мовними засобами: лексико-граматичними, морфологічними, синтаксичними, що віддзеркалюють різну цільову спрямованість мовленнєвих дій заборони та інтенсивність спонукання (категоричне, пом'якшене).

Література

1. Безпояско О.К., Городенська К.Г., В.М. Русанівський Граматика української мови: Морфологія [Текст] / О.К. Безпояско, К.Г. Городенська, В.М. Русанівський .– К.: Либідь, 1993. – 336 с.
2. Бережан Л. В. Категорія спонукальності в сучасній українській мові [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л. В. Бережан. – Івано-Франківськ, 1997. – 16 с.
3. Богданов В.В. Иллокутивная функция высказывания и перформативный глагол / В.В. Богданов. // Содержательные аспекты предложения и текста. – Калинин: Изд-во Калинин. ун-та, 1983. – С. 32-34.
4. Вихованець І.Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті [Текст] / І.Р. Вихованець. – К.: Наук. думка, 1988. – 256 с.
5. Даскалюк О. Л. Семантико-граматична характеристика імператива сучасної української мови [Текст] : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова»/ О.Л. Даскалюк. Чернівецький нац. ун-т імені Юрія Федьковича. – Чернівці – 2006. – 196 с.
6. Дедухно А. Класифікація перформативів у лінгвістиці / А. Дедухно. // Лінгвістичні студії: Зб. наук. праць. Випуск 17 / Укл.: Анатолій Загнітко (наук. ред.) та ін. – Донецьк: ДонНУ, 2008. – С.194-198.
7. Загнітко А.П. Теоретична граматика української мови: Морфологія [Текст] / А.П. Загнітко. – Донецьк: ДонДу, 1996. – 435 с.
8. Калинина А.А. Запрещение в системе прескриптивных значений / А.А. Калинина. // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. – 2010, № 4 (2). – С. 526-529.
9. Карасик В.И. Язык социального статуса: Социолингвистический аспект. Прагмалингвистический аспект. Лингвосемантический аспект [Текст] / В.И. Карасик. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2002. – ISBN 5-94244-008-5. – 333 с.
10. Куликова В.Г. Диференційні ознаки спонукальних мовленнєвих актів: комунікативно-прагматичний аспект [Текст] : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. «Французька мова» / Нац техн. ун-т України «Київський політехнічний інститут».– К., 2013. – [Електронний ресурс] : http://journal.fl.kpi.ua/ru/v-g-kulikova/
11. Молчанова Г.П. Императивные предложения и их лексико-грамматическая характеристика в современном английском языке / Г.П. Молчанова. // сб. науч. тр. МГПИИЯ. – М. : 1976. – с. 29 - 49.
12. Мясоєдова С. В. Категорія спонукання і її вираження в непрямих висловленнях сучасної української мови [Текст] : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / С. В. Мясоєдова. – Харків, 2001. – 16 с.
13. Нарушевич-Васильєва О. В. Категорія спонукальності у прагмалінгвістичному аспекті [Текст] : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. В. Нарушевич-Васильєва. – Одеса, 2002. – 20 с.
14. Полуйкова С.Ю. Снижение императивности в современном просветительском дискурсе / С.Ю. Полуйкова. // Вестник ТГПУ *(TSPU Bulletin).* – 2014. – № 4 *(145).* – С. 95-99.
15. Почепцов Г.Г. Коммуникативные аспекты семантики [Текст] / Г.Г. Почепцов. – К.: Вища школа, 1987. – 131 с.
16. Романов А.А. Системный анализ регулятивного средства диалогического общения [Текст] / А.А. Романов. – М. : Ин-т языкознания АН СССР, 1988. – 183 с.

17. Россолова О. А. Перформатив как координатор коммуникативного взаимодействия и средство адресованности [Текст] : автореф. … канд. филол. наук. 10.02.01 «Русский язик» / О.А. Россолова – Камчатский гос. ун-т имени Витуса Беринга, Петропавловск-Камчатский, 2008. – 23 с.

18. Сарайкина О.В. Репертуар языковых средств выражения семантики запрета [Текст] : дис. … канд. филол. наук : 10.02.01 «Русский язык» / О.В. Сарайкина. – М., 2007. – 174 с. – [Электронный ресурс] : http://www.dissercat.com/content/repertuar-yazykovykh-sredstv-vyrazheniya-semantiki-zapreta

19. Серль Дж. Р. Классификация иллокутивных актов / Дж. Р. Серль [пер. с англ.] [Текст] // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1986. – Вып. 17. : Теория речевых актов. – С. 170 - 194.

20. Телеки М.М. Соціальні категорії модусу в текстах епістолярного жанру : монографія [Текст] / М.М. Телеки, В. Д. Шинкарук. – Київ – Миколаїв: МДГУ, 2007. – 174 с.

21. Храковский В. С. Семантика и типология императива : Русский императив [Текст] / В. С. Храковский, А. П. Володин. – Л. : Наука, Ленингр. отд., 1986. – 137 с.

22. Швидка Н.В. Імперативні речення в сучасній українській мові: семантика, засоби вираження спонукальності, функції [Текст] : автореф. … канд. філол. наук. 10.02.01 / Н.В. Швидка. – Харківський держ. ун-т. – Харків, 1998. – 20 с.

23. Шинкарук В. Д. Категорії диктуму і модусу у структурі речення : монографія [Текст] / В. Д. Шинкарук. – Чернівці : Рута, 2002. – 271 с.

References

1. Bezpoiasko O.K., Horodenska K.H., V.M. Rusanivskyi Hramatyka ukrainskoi movy: Morfolohiia [Tekst] / O.K. Bezpoiasko, K.H. Horodenska, V.M. Rusanivskyi .– K.: Lybid, 1993. – 336 s.

2. Berezhan L. V. Katehoriia sponukalnosti v suchasnii ukrainskii movi [Tekst] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stup. kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 «Ukrainska mova» / L. V. Berezhan. – Ivano-Frankivsk, 1997. – 16 s.

3. Bohdanov V.V. Yllokutyvnaia funktsyia vyskazyvanyia y performatyvnyi hlahol / V.V. Bohdanov. // Soderzhatelnye aspekty predlozhenyia y teksta. – Kalynyn: Yzd-vo Kalynyn. un-ta, 1983. – S. 32-34.

4. Vykhovanets I.R. Chastyny movy v semantyko-hramatychnomu aspekti [Tekst] / I.R. Vykhovanets. – K.: Nauk. dumka, 1988. – 256 s.

5. Daskaliuk O. L. Semantyko-hramatychna kharakterystyka imperatyva suchasnoi ukrainskoi movy [Tekst] : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 «Ukrainska mova»/ O.L. Daskaliuk. Chernivetskyi nats. un-t imeni Yuriia Fedkovycha. – Chernivtsi – 2006. – 196 s.

6. Dedukhno A. Klasyfikatsiia performatyviv u linhvistytsi / A. Dedukhno. // Linhvistychni studii: Zb. nauk. prats. Vypusk 17 / Ukl.: Anatolii Zahnitko (nauk. red.) ta in. – Donetsk: DonNU, 2008. – S.194-198.

7. Zahnitko A.P. Teoretychna hramatyka ukrainskoi movy: Morfolohiia [Tekst] / A.P. Zahnitko. – Donetsk: DonDu, 1996. – 435 s.

8. Kalynyna A.A. Zapreshchenye v systeme preskryptyvnykh znachenyi / A.A. Kalynyna. // Vestnyk Nyzhehorodskoho unyversyteta ym. N.Y. Lobachevskoho. – 2010, № 4 (2). – S. 526–529.

9. Karasyk V.Y. Yazyk sotsyalnoho statusa: Sotsyolynhvystycheskyi aspekt. Prahmalynhvystycheskyi aspekt. Lynhvosemantycheskyi aspekt [Tekst] / V.Y. Karasyk. – M.: YTDHK «Hnozys», 2002. – ISBN 5-94244-008-5. – 333 s.

10. Kulykova V.H. Dyferentsiini oznaky sponukalnykh movlennievykh aktiv: komunikatyvno-prahmatychnyi aspekt [Tekst] : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : spets. «Frantsuzka mova» / Nats tekhn. un-t Ukrainy «Kyivskyi politekhnichnyi instytut».– K., 2013. – [Elektronnyi resurs] : http://journal.fl.kpi.ua/ru/v-g-kulikova/

11. Molchanova H.P. Ymperatyvnye predlozhenyia y ykh leksyko-hrammatycheskaia kharakterystyka v sovremennom anhlyiskom yazыke / H.P. Molchanova. // sb. nauch. tr. MHPYYIa. – M. : 1976. – s. 29 - 49.

12. Miasoiedova S. V. Katehoriia sponukannia i yii vyrazhennia v nepriamykh vyslovlenniakh suchasnoi ukrainskoi movy [Tekst] : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 «Ukrainska mova» / S. V. Miasoiedova. – Kharkiv, 2001. – 16 s.

13. Narushevych-Vasylieva O. V. Katehoriia sponukalnosti u prahmalinhvistychnomu aspekti [Tekst] : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 «Ukrainska mova» / O. V. Narushevych-Vasylieva. – Odesa, 2002. – 20 s.

14. Poluikova S.Iu. Snyzhenye ymperatyvnosty v sovremennom prosvetytelskom dyskurse / S.Iu. Poluikova. // Vestnyk THPU (TSPU Bulletin). – 2014. – № 4 (145). – S. 95-99.

15. Pocheptsov H.H. Kommunykatyvnye aspekty semantyky [Tekst] / H.H. Pocheptsov. – K.: Vyshcha shkola, 1987. – 131 s.

16. Romanov A.A. Systemnыi analyz rehuliatyvnoho sredstva dyalohycheskoho obshchenyia [Tekst] / A.A. Romanov. – M. : Yn-t yazыkoznanyia AN SSSR, 1988. – 183 s.

17. Rossolova O. A. Performatyv kak koordynator kommunykatyvnoho vzaymodeistvyia y sredstvo adresovannosty [Tekst] : avtoref. … kand. fylol. nauk. 10.02.01 «Russkyi yazyk» / O.A. Rossolova – Kamchatskyi hos. un-t ymeny Vytusa Berynha, Petropavlovsk-Kamchatskyi, 2008. – 23 s.

18. Saraikyna O.V. Repertuar yazykovykh sredstv vyrazhenyia semantyky zapreta [Tekst] : dys. … kand. fylol. nauk : 10.02.01 «Russkyi yazyk» / O.V. Saraikyna. – M., 2007. – 174 s. – [Эlektronnyi resurs] : http://www.dissercat.com/content/repertuar-yazykovykh-sredstv-vyrazheniya-semantiki-zapreta

19. Serl Dzh. R. Klassyfykatsyia yllokutyvnykh aktov / Dzh. R. Serl [per. s anhl.] [Tekst] // Novoe v zarubezhnoi lynhvystyke. – M. : Prohress, 1986. – Vыp. 17. : Teoryia rechevykh aktov. – S. 170 - 194.

20. Teleky M.M. Sotsialni katehorii modusu v tekstakh epistoliarnoho zhanru : monohrafiia [Tekst] / M.M. Teleky, V.D. Shynkaruk. – Kyiv – Mykolaiv: MDHU, 2007. – 174 s.

21. Khrakovskyi V. S. Semantyka y typolohyia ymperatyva : Russkyi ymperatyv [Tekst] / V. S. Khrakovskyi, A. P. Volodyn. – L. : Nauka, Lenynhr. otd., 1986. – 137 s.

22. Shvydka N.V. Imperatyvni rechennia v suchasnii ukrainskii movi: semantyka, zasoby vyrazhennia sponukalnosti, funktsii [Tekst] : avtoref. … kand. filol. nauk. 10.02.01 / N.V. Shvydka. – Kharkivskyi derzh. un-t. – Kharkiv, 1998. – 20 s.

23. Shynkaruk V. D. Katehorii dyktumu i modusu u strukturi rechennia : monohrafiia [Tekst] / V. D. Shynkaruk. – Chernivtsi : Ruta, 2002. – 271 s.

Телеки Мария Михайловна, кандидат филологических наук, доцент кафедри иностранного языка, Буковинский государственный медицинский университет

ВЫРАЖЕНИЕ СЕМАНТИКИ ЗАПРЕТА В ПИСЬМЕННОЙ КОММУНИКАЦИИ

Автором освещено употребление в украинском языке семантики запрета в письменной коммуникации. Рассмотрен запрет как самостоятельный семантический тип побуждения в системе других побудительных значений, который функционирует в письменной коммуникации, эксплицитные и имплицитные средства выражения значения запрета в разных ситуациях общения.

Ключевые слова: запрет, письменная комунникация, волеизъявление в интересах адресанта, эксплицитность, имплицитность, пеформаратив.

Mariya Teleky, PhD in Phililogy, associate professor of foreign languages department, Bukovinian State Medical Univesity

EXPRESSION OF SEMANTIC OF FORBIDDANCE IN THE WRITTEN COMMUNICATION

The work is subjected to the research of forbiddance as an independent semantic type of motivation that operates in written communication. In the intelligence service pragmalinguistic approach is used which is complemented by sociolinguistic approach.

The research works of John. L. Austin, John. R. Searle, T. A van Dejk, N.D Arutyunova, V.G Gak, G.V. Kolshanskij, A.V. Paducheva, G. G. Pocheptsov, F.S. Batsevych and others are devoted to the main categories of modern practical linguistics, the problems of pragmatic effect and impact statements in situations of communication. Linguists consider the expression as a way of achievement by addresser of speech a specific purpose and verbal control of human behavior in certain speech works as a means of verbal action and influence.

In foreign and domestic linguistics two terms are used: «imperative» and «motivation». Imperative statements traditionally are explained as being directly addressed to the recipient and are expressed by the sender as motivation to commit / non commit actions.

The term «motivation» is broadly used as a speech act that causes the action of another person.

Grammatical and lexical grammar means of Ukrainian language implement incentive function were described by such linguists as: I.R. Vyhovanetc, A.P. Grishhenko, O.K. Bezpojasko, K.G. Gorodenska, A.P. Zagnitko, V.M. Rusanivskij, L. V. Berezhan, S. V. Myasoyedova, O.V. Narushevych-Vasylyeva and others.

There are varied semantic interpretations and incentive policy statements with classifications of specific values motivation.

V. S. Hrakovskyy, A.P. Volodin among the motivating statements include the order, requirement, forbiddance, requests, tips and suggestions, which are typical hard lexical or structural conditions of their execution.

The researchers studying the categories of modus argue that forbiddance modes coexist with the value of the benefit of sender, the causal action is associated with the influence of the subject to the object and is accompanied by a call to the recipient not to perform a specific action.

Language means of expressing semantics of forbiddance were described by O.V. Saraykina who identifies four types of forbiddance: forbiddance – regulation, regulation – prevention, regulation – statement and forbiddance – correction.

The examples of expressing semantics forbiddance in written communication and verbal means of expression which were used in the epistolary tests by Ukrainian writers and poets of the nineteenth and twentieth centuries are used in the research.

Perception as statements of policy or of incentive or speech acts in epistolary texts is based on the process, which includes the use of different types of contextual information.

The value of forbiddance can occur in situations of communication that have different characteristics.

In explicit situation the means of expressing forbiddance are performatives and their transforms – verbal and nominal performatives.

If the recipient does not have specific information to express forbiddance, the sender uses so-called «strong performatives», pronunciation which causes social, legal or trivial consequences. The forbiddance in performative situation is transmitted by the structure *I will lay veto*.

The sender states the will of the recipient in the situation of situational inequality when the author addresses apologizes to the recipient.

Situational inequality may reflect the situation of social inequality. The kind of motivation to express explicitly may be expressed by lexical meaning of performative verb forbiddance in infinitive form.

Nominal performative «forbiddance» – a specialized means of expressing forbiddance – the author of the letter uses in an informal situation. The sender expresses his attitude to the action that may have been committed by third persons known to the sender.

Implicit means of forbiddance include various non-specific syntactic structures, which are characterized by the expression of indistinct, not only in the form of categorical motivation, but also a reflection of the will of the content of expression.

While combining the implicit forbiddance with the explicit expression the expression of the forbiddance increases.

Forbiddance as a form of incentive or policy statements in epistolary texts operates in two main manifestations: 1) explicitly, when the author provides motivation – sender, prompting performer-recipient; 2) implicitly, when in communication the author of motivation is involved by encouraging – sender, face-informant reports subject forbiddance destination – a potential performer of appealing-motivational action.

Semantics of forbiddance is realized by multilevel language means: lexical and grammatical, morphological, syntactic, covering different thrust of forbiddance speech acts and motives intensity (categorical, relaxed).

Key words: forbiddance, written communication, expression in the interests of sender, performative, explicitly, implicitly.